

บทที่ 6

เปรียบเทียบกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากบทที่ 4 และ 5 ซึ่งได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย ในบทที่ 6 นี้ ผู้วิจัยนำเสนอเปรียบเทียบกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านทั้งสอง ประกอบด้วย (1) การเปรียบเทียบบริบทของชุมชนทั้งสองแห่ง (2) การเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสาร ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ประเด็นเนื้อหาของสาร เครื่องมือและช่องทางการสื่อสาร และศักยภาพของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เปรียบเทียบกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย

1.1 บริบทของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และ หมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย

ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัยเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ที่ตั้งของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งอยู่กลางหุบเขาที่ห่างไกลจากตัวเมือง ในอดีตการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคเข้าไปไม่ถึง การเดินทางเข้าหมู่บ้านทั้งสองเป็นไปด้วยความลำบาก โดยชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่กลางหุบเขาของอำเภอแม่ออน ส่วนชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจันตั้งอยู่หลังเขาในเขตอุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กที่ชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน ชาวบ้านทั้งสองชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม หมู่บ้านแม่กำปองชาวบ้านปลูกเมี่ยง หมู่บ้านนาต้นจันชาวบ้านทำไร่ข้าวเหนียว และสวนผลไม้ต่างๆ โดยหมู่บ้านนาต้นจันมีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาจากการทอผ้าหมักโคลก

ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปอง โคดเด่นทางทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ล้อมรอบด้วยพืชพรรณธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำจากน้ำตกไหลทอดยาวตลอดหมู่บ้าน สภาพอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ส่วนชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่นเป็นที่ดอนอยู่หลังเขาในเขตอุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย

ตารางที่ 6.1 เปรียบเทียบบริบทชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่น

บริบทชุมชน	หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่	หมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย	✓เหมือน/ ✗ต่าง
ประวัติชุมชน	ชุมชนของคนพื้นเมืองเกิดขึ้นเมื่อกว่า 100 ปี ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอคอยสะเก็ด จ. เชียงใหม่ เพื่อเข้ามาเพาะปลูกไร่เมี่ยง หรือ ไร่ชา สมัยก่อนมีดอกกำปองขึ้นเป็นจำนวนมากบริเวณแม่น้ำลำห้วย จึงใช้ชื่อเรียกว่า “หมู่บ้านแม่กำปอง”	หมู่บ้านนาต้นจั่นมีประวัติการก่อตั้งชุมชนยาวนานกว่า 200 ปี ชุมชนดั้งเดิมอพยพมาจากนครลำปาง ต่อจากนั้นมีชาวบ้านจากอำเภอลับแล จ.อุตรดิตถ์ และในบริเวณที่อพยพมีต้นจั่นเป็นจำนวนมาก จึงให้ชื่อว่า “หมู่บ้านนาต้นจั่น” ภาษาที่ใช้จึงมีลักษณะแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดสุโขทัย	✗
ลักษณะทางกายภาพ	- ตั้งอยู่ท่ามกลางหุบเขาและอากาศดีตลอดปี - อยู่กลางหุบเขาที่ห่างไกลจากตัวเมือง	- ตั้งอยู่บริเวณที่ราบ มีภูเขาล้อมรอบ มีลำน้ำสายหลักที่ดอนอยู่หลังเขาในเขตอุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย ห่างไกลจากตัวเมือง	✗ ✓

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

บริบทชุมชน	หมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่	หมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย	✓เหมือน/ ✗ต่าง
ลักษณะทาง ประชากร	ชุมชนหมู่บ้านขนาดเล็กที่ ชาวบ้านในชุมชนมีความเป็น เครือญาติกัน	ชุมชนหมู่บ้านขนาดเล็กที่ ชาวบ้านในชุมชนมีความเป็น เครือญาติกัน	✓
ทรัพยากร ธรรมชาติ	ทรัพยากรทางธรรมชาติที่ อุดมสมบูรณ์ล้อมรอบด้วย พืชพรรณธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำจากน้ำตกไหลทอด ยาวตลอดหมู่บ้าน สภาพ อากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี	สภาพพื้นดินอุดมสมบูรณ์ไป ด้วยแร่ธาตุต่างๆ ส่งผลให้ สามารถทำการเพาะปลูกพืชผล ทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี	✗
อาชีพ	ทำการเกษตร เช่น ปลูกเมือง	ทำการเกษตร เช่น การทำไร่ ข้าวเหนียว การทำสวนพริก และพืชผักต่างๆ	✓

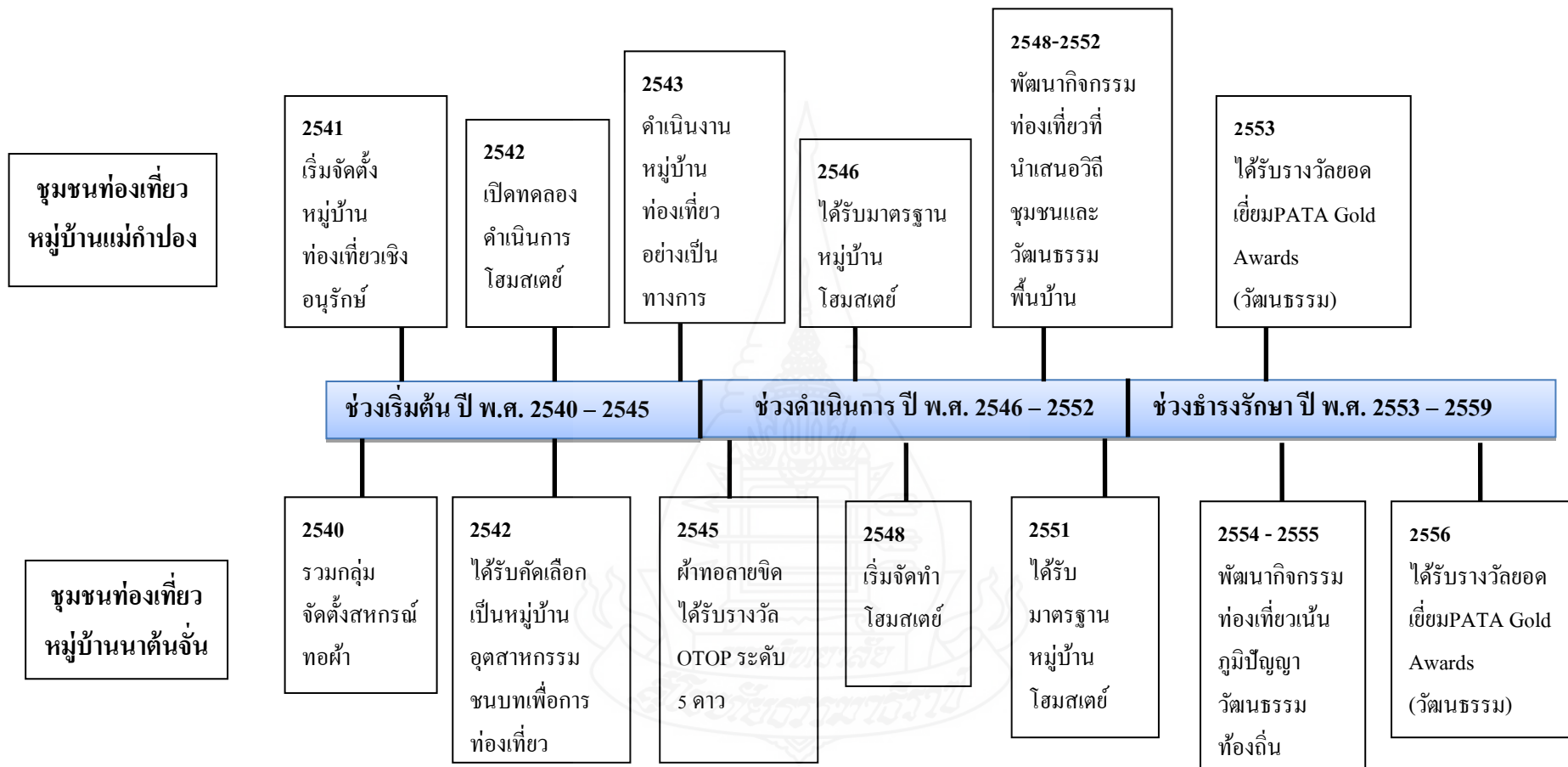
พัฒนาการของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองเกิดจากจุดร่วมเดียวกันคือปัญหาด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชน ปัญหาการขาดการพัฒนาในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ การรวมตัวของชาวบ้านทั้งสองแห่งจึงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่น่าเสนอ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านแม่กำปองที่มีความสวยงามท่ามกลางหุบเขาและอากาศดีตลอดปี และพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าเสนอวิถีชุมชนวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบล้านนา ในขณะที่ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจันเป็นการพัฒนาต่อจากการจัดตั้งสหกรณ์ทอผ้านาต้นจันที่น่าเสนอสินค้าทางวัฒนธรรมผ้าทอหมักโคลนที่โดดเด่นสู่การเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเวลาต่อมา ดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 6.2 เปรียบเทียบพัฒนาการของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง
และหมู่บ้านนาต้นจั่น

ระยะเวลา (พ.ศ.)	ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่	ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย
2540	เริ่มมีอาสาสมัครเข้าไปทำกิจกรรม กับชุมชน	นางเสงี่ยม แสงวาลา เกิดแรงบันดาลใจ ที่ต้องการให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน รวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งสหกรณ์ทอผ้า และได้รับแรงสนับสนุนจากกลุ่ม เครือข่าย
2541	นายพรหมินทร์ พวงมาลา (ภายหลังเปลี่ยนชื่อนายธีรเมศวร์ ขจรรัตน์-ภิรมย์) ขณะนั้นมีตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งเป็น หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ใน ลักษณะของโฮมสเตย์โดยได้แรง สนับสนุนจากชาวบ้านและเครือข่าย	หมู่บ้านนาต้นจั่นเป็นตัวแทนจังหวัด สุโขทัยเข้าแข่งขันในโครงการหมู่บ้าน อุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว และได้รับการสนับสนุนด้าน งบประมาณ จากธนาคารเพื่อการพัฒนา แห่งญี่ปุ่น (JBIC) เพื่อนำมาสร้างอาคาร ที่ทำการสหกรณ์ทอผ้า
2542	เดือนเมษายน 2542 ชุมชนท่องเที่ยว หมู่บ้านแม่กำปองเริ่มเปิดทดลอง ดำเนินการในลักษณะโฮมสเตย์ แรกเริ่มมีบ้านที่ได้รับการคัดเลือก เข้าเป็นโฮมสเตย์จำนวน 5 หลัง	พัฒนาผ้าทอลายจิด และผ้าหมักโคลนสู่ การขายในระดับอุตสาหกรรม
2543	วันที่ 10 ธันวาคม 2543 เปิดตัว ดำเนินการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ในลักษณะของโฮมสเตย์ อย่างเป็นทางการ และเริ่มดำเนิน กิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนที่เน้น เชิงนิเวศ	ฟื้นฟูอาหารพื้นบ้าน “ข้าวเป็ญ” นำเสนอ กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาซื้อผ้าทอหมัก โคลนในหมู่บ้าน

ตารางที่ 6.2 (ต่อ)

ระยะเวลา (พ.ศ.)	ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่	ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย
2544 – 2545	ปี พ.ศ.2544 – 2545ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองพัฒนาและปรับปรุงโฮมสเตย์เพื่อรองรับมาตรฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์ไทย	ปี พ.ศ. 2545 ผ้าทอลายมัดของหมู่บ้านนาต้นจันได้รับรางวัลสินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว ทำให้ผ้าทอจากชุมชนบ้านนาต้นจันเป็นที่รู้จักมากขึ้น
2546 – 2547	ปี 2547 ได้รับตราสัญลักษณ์มาตรฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์ไทย	พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนแบบวันเดียว
2548-2549	ปี พ.ศ.2548-2549 พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่นำความรู้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการวิจัยร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนและกองทุนสนับสนุนการวิจัย	ปี 2548 แกนนำหลัก นางเสงี่ยม แสงลาก ได้รับการแนะนำจากกรมการท่องเที่ยวให้จัดทำโฮมสเตย์แรกเริ่มมีบ้านที่ได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นโฮมสเตย์จำนวน 5 หลัง
2550-2552	พัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอวิถีชุมชนวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบล้านนา	ปี 2551 หมู่บ้านนาต้นจันได้รับตราสัญลักษณ์มาตรฐานหมู่บ้านโฮมสเตย์ไทย
2553 - 2559	ปี 2553 ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมPATA Gold Awards (วัฒนธรรม)ของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก หรือ Pacific Asia Travel Association (PATA) ซึ่งเป็นรางวัลระดับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก	ปี 2554 - 2555 พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการนำภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีความหลากหลายมากขึ้น
		ปี 2556 ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมPATA Gold Awards (วัฒนธรรม)ของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก หรือ Pacific Asia Travel Association (PATA) ซึ่งเป็นรางวัลระดับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ภาพที่ 6.1 พัฒนาการของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจัน

1.2 เปรียบเทียบกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย

กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัยที่ศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย (1) รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และวิธีการสื่อสาร (2) เนื้อหาสาร (3) ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (4) เครื่องมือและความถี่ในการสื่อสาร (5) เครือข่ายภายนอก (6) จุดเด่นของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจันดังนี้

1.2.1 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและวิธีการสื่อสาร

ช่วงเริ่มต้น ปี พ.ศ. 2540 – 2545 ช่วงก่อร่างชุมชนแกนนำหลักทั้งสองชุมชน ใช้การพูดคุยกลุ่มย่อยเพื่อสร้างการรับรู้/ความเข้าใจ สร้างการเรียนรู้/การยอมรับในชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชนโดยแกนนำหลักชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองพูดคุยกลุ่มเล็กร่วมกับชาวบ้านตามเขตการปกครองภายในหมู่บ้านแม่กำปอง เพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันนำเสนอสิ่งที่ต้องการให้ชุมชนพัฒนาพร้อมทั้งถ่ายทอดแนวความคิดการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านสอบถามสิ่งที่สงสัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน หลังจากนั้นใช้วิธีการประชุมแบบเป็นทางการเพื่อเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นส่วนแกนนำหลักชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจันใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กสร้างการรับรู้ ถ่ายทอดแนวทางในการพัฒนาชุมชนสู่หมู่บ้านอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม และใช้การประชุมแบบเป็นทางการให้ชาวบ้านสอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับการดำเนินงาน แสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปในการตัดสินใจดำเนินงานร่วมกัน ดังตารางที่ 6.1

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ช่วงเริ่มต้นเพื่อก่อร่างชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองชุมชนใช้รูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการเพื่อตั้งเป้าหมายร่วมกันภายในชุมชนเป็นบรรยากาศการสื่อสารที่ชาวบ้านคุ้นชินทำให้เกิดการตัดสินใจตามกลุ่มได้อย่างรวดเร็วมีทิศทางแบบบนลงล่างคือจากแกนนำหลักไปสู่ชาวบ้านในชุมชนเพื่อถ่ายทอดแนวความคิดการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว แกนนำหลักทั้งสองชุมชนใช้การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจที่สร้างความเข้าใจร่วมกันในชุมชน และเมื่อชาวบ้านทั้งสองชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานจึงใช้รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการโดยชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองใช้การประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้านส่วนชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจันใช้การประชุมเฉพาะกิจแสดงให้เห็นทิศทางการสื่อสารแบบแนวราบที่ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหาข้อสรุปในการดำเนินงานร่วมกัน

ช่วงดำเนินงาน ปี พ.ศ. 2546 - 2552 ชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งใช้วิธีการประชุมแบบเป็นทางการ และการประชุมเฉพาะกิจเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมภายในชุมชน โดยชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองใช้การประชุมเฉพาะกิจร่วมกับระหว่างแกนนำหลัก กลุ่มกรรมการ และกลุ่มชาวบ้านในการวางแผนกฎ ระเบียบ การวางแผนในกิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ และใช้การประชุมแบบเป็นทางการเพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปสู่ชาวบ้าน และเป็นเวทีลงประชามติรับรองเรื่องต่างๆ ร่วมกันแกนนำหลักและกลุ่มกรรมการใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กหรือการพูดคุยแบบเผชิญหน้าในการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในเครือข่ายของตนเอง ส่วนชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่นแบ่งกรรมการรับผิดชอบฝ่ายต่างๆ ใช้วิธีการสื่อสารผ่านการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการกับชาวบ้านในฝ่ายงานของตนเองเพื่อร่วมกันหารือในกลุ่มงานเพื่อรักษาความสัมพันธ์ของกลุ่มงานของตนเอง ตลอดจนให้ชาวบ้านดำเนินงานตามความสามารถและความถนัดของตนเอง หลังจากนั้นกลุ่มกรรมการสรุปประเด็นในกลุ่มงานของตนเองนำเสนอไปยังการประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้านที่จัดขึ้นเป็นประจำทุก 1 เดือน เพื่อร่วมกันรับรู้ข้อมูลข่าวสาร วางแผน และดำเนินงานร่วมกันในเรื่องต่างๆ ดังตารางที่ 6.1

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยการประชุมเฉพาะกิจและการประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้านเพื่อกำหนดนโยบาย วางแผน การดำเนินงานในมิติต่างๆ เช่น การวางแผนปรับปรุงพื้นที่ การร่างกฎ ระเบียบของชุมชนท่องเที่ยว การวางแผนพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนมีรูปแบบการสื่อสารแบบลงชั้นบนระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับแกนนำหลัก และกลุ่มกรรมการและทิศทางการสื่อสารแนวราบระหว่างชาวบ้านภายในชุมชน ใช้วิธีการสื่อสาร เช่น การพูดคุยกลุ่มเล็กเพื่อวางแผนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก

ช่วงธำรงรักษา ปี พ.ศ. 2552 – 2559 ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งประสบปัญหาคล้ายกัน คือ การเข้ามาของกลุ่มนายทุนภายนอก ช่วงระยะเวลานี้เน้นการรับรู้ปัญหา แก้ไขปัญหาและการดำเนินงานเพื่อดำรงรักษาผลประโยชน์ของชุมชน ด้วยวิธีการประชุมเฉพาะกิจและการประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมลงมือ และร่วมแก้ปัญหา โดยชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารถึงปัญหาที่พบในชุมชน ปรัชญาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อวางแผนหาข้อสรุปในการแก้ปัญหาหรือข้อสรุปในการดำเนินงานแก้ปัญหา ร่วมกันภายใต้ความเป็นเจ้าของชุมชนแสดงถึงรูปแบบการสื่อสารในแนวราบระหว่างแกนนำหลัก กลุ่มกรรมการและชาวบ้านในชุมชนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านในชุมชน เป็นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการที่เห็นพ้องร่วมกันภายในชุมชน ดังตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.3 เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรม
หมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่น

รูปแบบ การ สื่อสาร	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น
	วิธีการสื่อสารช่วงเริ่มต้น		วิธีการสื่อสารช่วงดำเนินงาน		วิธีการสื่อสารช่วงธำรงรักษา	
แบบ	-การประชุม	-การประชุม	-การประชุม	-การประชุม	-การประชุม	-การประชุม
ทางการ	หมู่บ้านจัด ขึ้นทุก 3 เดือน	หมู่บ้านจัด ขึ้นทุก 1 เดือน	เฉพาะกิจ -การประชุม หมู่บ้านจัดขึ้น ทุก 3 เดือน	หมู่บ้านจัดขึ้น ทุก 1 เดือน -การประชุม เฉพาะกิจ	เฉพาะกิจ -การประชุม หมู่บ้านจัดขึ้น ทุก 3 เดือน	หมู่บ้านจัดขึ้น ทุก 1 เดือน -การประชุม เฉพาะกิจ
ไม่เป็น	-การพูดคุย	-การพูดคุย	-การพูดคุย	-การพูดคุย	-การพูดคุย	-การพูดคุย
ทางการ	กลุ่มเล็ก	กลุ่มเล็ก	กลุ่มเล็ก	กลุ่มเล็ก	กลุ่มเล็ก	กลุ่มเล็ก
			-การพูดคุย แบบ เผชิญหน้า		-การพูดคุย แบบ เผชิญหน้า	-การพูดคุย แบบเผชิญหน้า

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารและวิธีการสื่อสารพบประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ

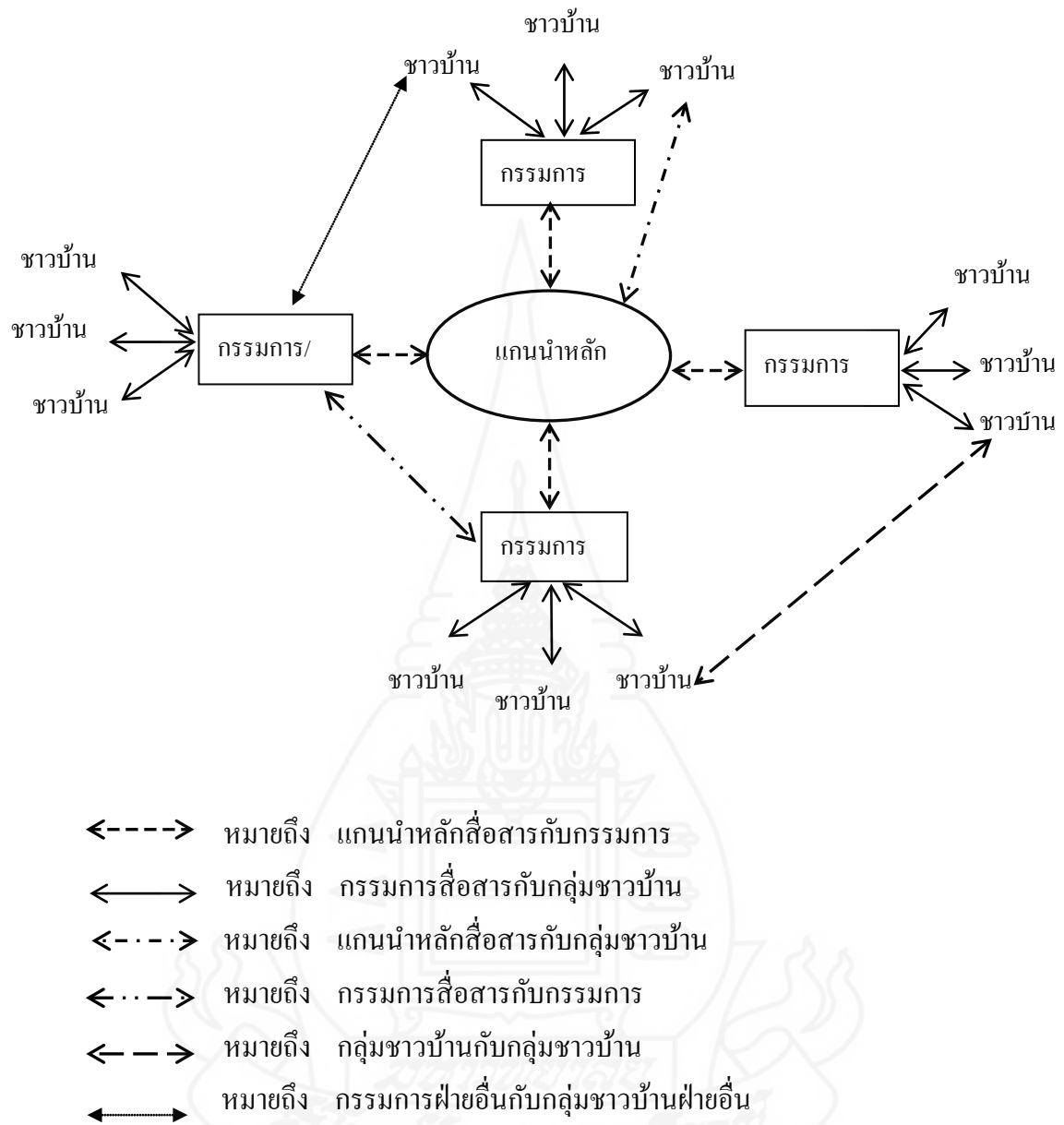
1) การพัฒนารูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนในระยะรับผลประโยชน์ชุมชนท้องถิ่นทั้งสองแห่งพัฒนาและประยุกต์รูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการจากการพูดคุยกลุ่มเล็กสู่การสื่อสารกลุ่ม (group communication) ที่มีทิศทางแบบหลายทิศทาง ซึ่งเป็นลักษณะสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่เน้นกระจายอำนาจการสื่อสารให้เกิดการมีส่วนร่วม คือ

(1) การพูดคุยในกลุ่มเครือข่ายการทำงานร่วมกันแบบปกติ

(2) การพูดคุยในกลุ่มเครือข่ายการทำงานเฉพาะกิจ

(3) การพูดคุยกลุ่มเครือข่ายเฉพาะบุคคลมีทิศทางทางไหลของข้อมูล

ข่าวสารหลายทิศทางทำให้ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงสมาชิกได้อย่างรวดเร็วและเพื่อทวนข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในชุมชน

ภาพที่ 6.2 ทิศทางการสื่อสารกลุ่มของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

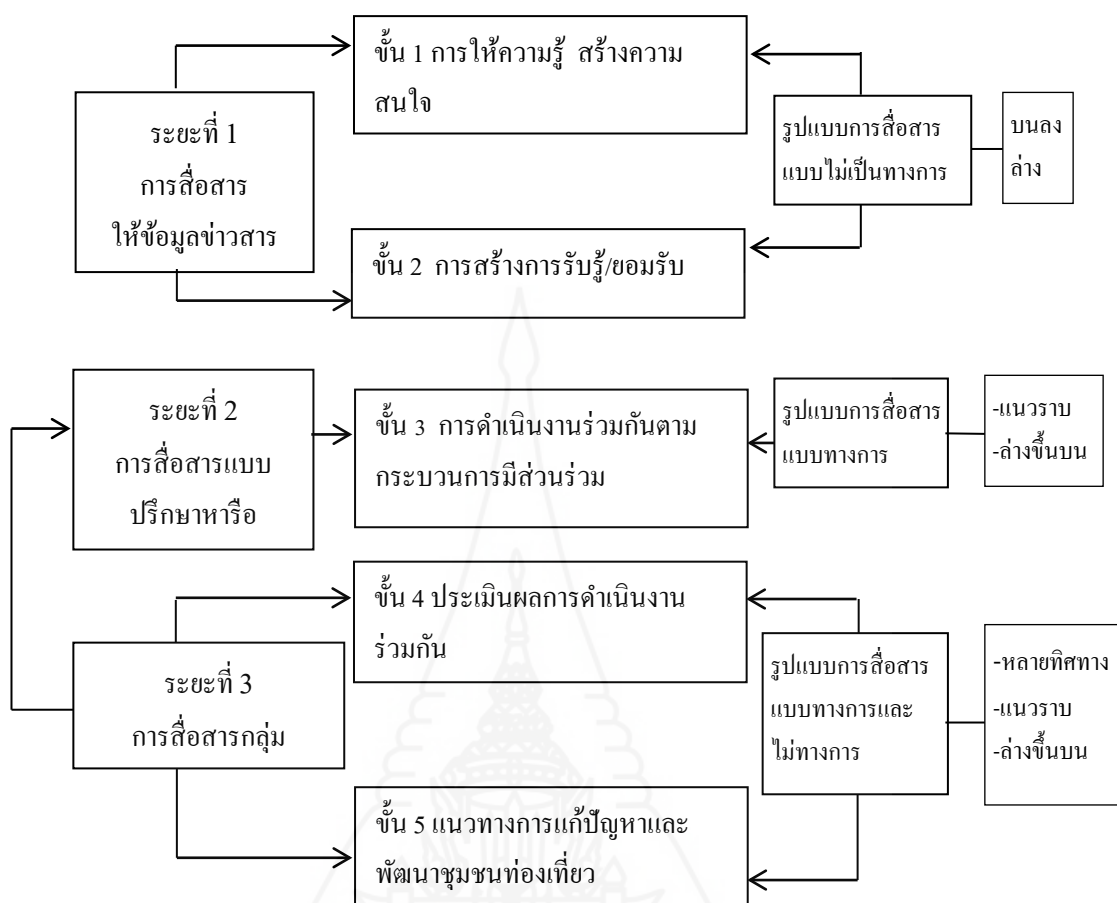
2) ชุมชนท้องถิ่นทั้งสองแห่งใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กในการแก้ปัญหาในเรื่องต่างๆ ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นหมู่บ้านนาต้นจันทน์มีการพูดคุยกลุ่มเล็กกับกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ภายในชุมชนที่ไม่ได้เป็นกลุ่มกรรมการเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและขอความคิดเห็นในการแก้ปัญหา หรืออธิบายวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนอกรอบ (lobby) ก่อนการประชุมแบบเป็นทางการเพื่อลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นซึ่งสะท้อนถึงบริบทความเป็นเครือญาติในชุมชนและวัฒนธรรมของสังคมไทยที่เคารพผู้อาวุโส

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจันทน์ สามารถสรุปกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีพัฒนาการของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมใน 3 ระยะ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การสื่อสารให้ข้อมูลข่าวสาร มีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารเพื่อให้ความรู้เกิดความสนใจและการสร้างการรับรู้/ยอมรับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น ขั้น 1 การให้ความรู้และความสนใจโดยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและโน้มน้าวใจชาวบ้านในชุมชน ขั้นที่ 2 การสร้างการรับรู้และยอมรับ เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนสร้างเป้าหมายร่วมกัน

ระยะที่ 2 การสื่อสารแบบปรึกษาหารือ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนการดำเนินงานร่วมกันตามกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นที่ 3 เป็นการกำหนดนโยบายตัดสินใจ และการวางแผนดำเนินงานร่วมกัน

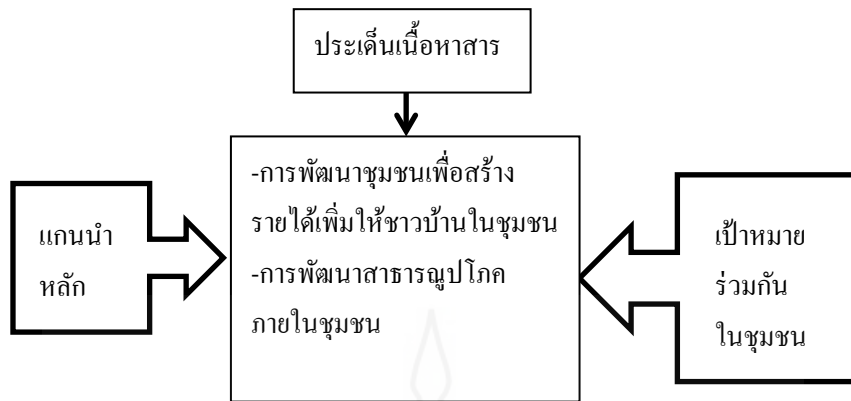
ระยะที่ 3 การสื่อสารกลุ่ม ที่มีทิศทางการสื่อสารหลายทิศทางเน้นกระจายอำนาจการสื่อสารเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทุกคนในชุมชน ที่แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ ขั้นที่ 4 ประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน และขั้นที่ 5 หาแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการสื่อสารแบบปรึกษาหารือร่วมกันในชุมชน ดังแผนภาพที่ 6.3

ภาพที่ 6.3 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรม
หมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่น

1.2.2 เนื้อหาสาร

ช่วงเริ่มต้น ปี พ.ศ. 2540 – 2545 ชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัยในระยะเริ่มต้นแกนนำหลักทั้งสองชุมชนนำเสนอแนวคิดการพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่การสร้างรายได้เพิ่มขึ้นของชาวบ้านในชุมชน และการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคภายในชุมชนจนก่อให้เกิดการตั้งเป้าหมายร่วมกันในชุมชนดังภาพที่ 6.3 แสดงประเด็นเนื้อหาสารใน 2 เรื่อง คือ (1) การพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างรายได้เพิ่มของชาวบ้านในชุมชน (2) การพัฒนาสาธารณูปโภคภายในชุมชน

ภาพที่ 6.4 ประเด็นเนื้อหาสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง

หลังจากที่กลุ่มชาวบ้านทั้งสองชุมชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยว พบว่า ช่วงเริ่มต้นเนื้อหาสารของชุมชนทั้งสองแห่งเหมือนกัน คือ มิติด้านพื้นที่ ได้แก่ การปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มิติด้านการจัดการ ได้แก่ การสร้างเป้าหมายพัฒนาชุมชนร่วมกัน และการเลือกตั้งกลุ่มกรรมการในการจัดการด้านต่างๆ มิติด้านกิจกรรมและการดำเนินงานมีความแตกต่างกัน คือ การกำหนดและพัฒนากิจกรรมตามบริบทของชุมชน โดยชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองโดดเด่นด้านสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความสวยงามท่ามกลางหุบเขาและอากาศเย็นตลอดปีจึงนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่นักท่องเที่ยว ส่วนชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจันทน์นำเสนอผ้าทอหมักโคลนสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชนและอาหารพื้นเมืองข้าวเป๋ียดังตารางที่ 6.4

ตารางที่ 6.4 เปรียบเทียบประเด็นเนื้อหาสารในช่วงเริ่มต้นของชุมชนทั้งสองแห่ง

ประเด็นเนื้อหาสารในช่วงเริ่มต้น					
มิติด้านพื้นที่		มิติด้านการจัดการ		มิติด้านกิจกรรมและ การดำเนินงาน	
หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น
ปรับปรุงพื้นที่ ส่วนกลาง และ โฮมสเตย์	ปรับปรุงพื้นที่ ส่วนกลางและ โฮมสเตย์	-สร้างเป้าหมาย ชุมชนร่วมกัน -เลือกตั้งกลุ่ม กรรมการเพื่อ	-สร้างเป้าหมาย ชุมชนร่วมกัน -เลือกตั้งกลุ่ม กรรมการเพื่อช่วย	กำหนดและ พัฒนากิจกรรม ตามบริบทของ ชุมชน	กำหนดและ พัฒนา กิจกรรมตาม บริบทของ ชุมชน
เตรียมพร้อมสู่ ชุมชนท่องเที่ยว	เตรียมพร้อมสู่ ชุมชนท่องเที่ยว	ช่วยในการ จัดการด้าน ต่างๆ	ในการจัดการด้าน ต่างๆ	(การท่องเที่ยว เชิงนิเวศ)	(สินค้าทาง วัฒนธรรม)

ช่วงดำเนินงาน ปี พ.ศ. 2546 - 2552 ชาวบ้านทั้งสองชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้นตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ตัดสินใจวางแผน ดำเนินงานและแบ่งผลประโยชน์เนื้อหาสารในระยะนี้ของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งเหมือนกัน คือ มิติด้านพื้นที่ ได้แก่ การกำหนดพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยว การกำหนดและปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางในการรับนักท่องเที่ยวโดยเนื้อหาสารของชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองเพิ่มเติมเรื่องการทำนุบำรุงรักษาพื้นที่ในชุมชนร่วมกัน มิติด้านการจัดการ เนื้อหาสารของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งเหมือนกัน ได้แก่ กฎ ระเบียบต่างๆ ภายในชุมชน การตลาดและประชาสัมพันธ์ การจัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน และมิติด้านกิจกรรมและการดำเนินงานมีเนื้อหาสารที่แตกต่างกัน คือ ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อหาสารสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว ส่วนชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย เนื้อหาสารค้นหากิจกรรมท่องเที่ยวที่ถ่ายทอด ภูมิปัญญา วัฒนธรรม วิถีชุมชน ดังตารางที่ 6.5

ตารางที่ 6.5 เปรียบเทียบประเด็นเนื้อหาสารในช่วงดำเนินการของชุมชนทั้งสองแห่ง

ประเด็นเนื้อหาสารในช่วงดำเนินการ					
มิติด้านพื้นที่		มิติด้านการจัดการ		มิติด้านกิจกรรมและการดำเนินงาน	
หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น
-การกำหนดพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยว	-การกำหนดและปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางในการรับนักท่องเที่ยว	-กำหนดกฎระเบียบภายในชุมชนร่วมกัน (ลายลักษณ์อักษร)	-กำหนดกฎระเบียบของชุมชน - วางแผนการตลาดและประชาสัมพันธ์	-สร้างการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ค้นหาภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น	-การค้นหากิจกรรมท่องเที่ยวที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรม วิถีชุมชน
-การทำนุบำรุงรักษาพื้นที่ในชุมชนร่วมกัน	-การปรับปรุงโฮมสเตย์ของชาวบ้าน	-วางแผนการตลาดและประชาสัมพันธ์ - จัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน (ด้านเศรษฐกิจ)	- จัดสรรผลประโยชน์ภายในชุมชน (ด้านเศรษฐกิจ)	-สร้างอัตลักษณ์และกิจกรรมในการท่องเที่ยว	

ช่วงธำรงรักษา ปี พ.ศ. 2552 – 2559 ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักระดับประเทศ ทำให้ชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งประสบปัญหาการเข้ามาดำเนินธุรกิจของนายทุนภายนอกเช่นเดียวกัน ช่วงระยะนี้ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองแห่งรับรู้ปัญหาวางแผนแก้ไขปัญหาในการธำรงรักษาผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน ประเด็นเนื้อหาสารช่วงธำรงรักษามีลักษณะเหมือนกัน คือมิติด้านกิจกรรมและการดำเนินงาน ได้แก่ การพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมท่องเที่ยวให้ตอบรับกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของนักท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่ๆ ส่วนประเด็นเนื้อหาสารในมิติด้านพื้นที่ และมิติด้านการจัดการ มีความแตกต่างกัน คือมิติด้านพื้นที่ ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองเน้นการแก้ไขปัญหาพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ส่วนชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่น เน้นการปรับปรุงพื้นที่เพื่อแข่งขันกับกลุ่มนายทุนภายนอกมิติด้านการจัดการ ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองร่วมกันแก้ปัญหาด้านนายทุนจากภายนอกและกลุ่มชาวบ้านที่ไม่เข้าร่วมกับชุมชนส่วนชุมชน

ท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่น แก้ปัญหากฎ ระเบียบภายในชุมชน การแก้ปัญหาการเกิดขึ้นของโฮมสเตย์ และร้านค้าภายในชุมชนที่ไม่เข้าร่วมกลุ่ม และการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ อินเทอร์เน็ต ดังตารางที่ 6.6

ตารางที่ 6.6 เปรียบเทียบประเด็นเนื้อหาสารในช่วงธำรงรักษาของชุมชนทั้งสองแห่ง

ประเด็นเนื้อหาสารในช่วงธำรงรักษา					
มิติด้านพื้นที่		มิติด้านการจัดการ		มิติด้านกิจกรรมและ การดำเนินงาน	
หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น	หมู่บ้าน แม่กำปอง	หมู่บ้าน นาต้นจั่น
การแก้ไข ปัญหาพื้นที่ใน การรองรับ นักท่องเที่ยวที่ เพิ่มขึ้น	การปรับปรุง พื้นที่เพื่อ แข่งขันกับกลุ่ม นายทุนภายนอก	-แก้ปัญหาด้าน นายทุนจาก ภายนอกและ กลุ่มชาวบ้านใน ชุมชน	-แก้ปัญหากฎ ระเบียบภายใน ชุมชน -แก้ปัญหาด้าน นายทุนจาก ภายนอกและกลุ่ม ชาวบ้านในชุมชน -การ ประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อ อินเทอร์เน็ต	-วางแผน/ พัฒนา ปรับปรุง กิจกรรมเพื่อ ตอบรับกลุ่ม นักท่องเที่ยว ใหม่ๆ	-วางแผน/ พัฒนา กิจกรรม ท่องเที่ยวให้ ตอบรับกับ พฤติกรรมที่ เปลี่ยนแปลง ของ นักท่องเที่ยว

จากการวิเคราะห์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่น พบว่า แก่นนำหลักทั้งสองชุมชนใช้เนื้อหาสารที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีภาระผูกพันหรือมีเงื่อนไขในการดำเนินงานเหมือนกัน คือช่วงเริ่มต้นเน้นเรื่องการพัฒนาชุมชนที่ช่วยให้รายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้น และการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคของชุมชนช่วงดำเนินการเนื้อหาสารเน้นเรื่องการวางแผนการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวการเลือกตั้งกรรมการฝ่ายงานต่างๆช่วงธำรงรักษาเนื้อหาสารเน้นเรื่องปัญหาการดำเนินงานของชุมชน และหาทางแก้ไขปัญหามาปรับปรุงกิจกรรมท่องเที่ยวแบบใหม่ๆ เนื้อหาสารที่มีความแตกต่างกันระหว่างสองชุมชน คือ มิติด้านกิจกรรมและการดำเนินงาน ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองเน้นเนื้อหาสารที่เรียนรู้ภูมิปัญญา วัฒนธรรมในชุมชนร่วมกัน ส่วนชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านนาต้นจั่นเน้นเนื้อหาสารค้นหากิจกรรมท่องเที่ยวตามวัฒนธรรมชุมชน

1.2.3 ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

สถานการณ์การสื่อสารภายในชุมชนช่วงก่อร่างเป็นชุมชนท่องเที่ยว (ช่วงเริ่มต้น ปี พ.ศ. 2540 – 2545) แกนนำหลักของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งกำหนดแผนการสื่อสารสร้างการรับรู้/ความเข้าใจ สร้างการเรียนรู้/การยอมรับในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนสร้างเป้าหมายร่วมกันตามสภาพความเป็นจริงของชุมชนคือ แกนนำหลักของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กถ่ายทอดแนวคิดการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ชาวบ้านรับรู้และเข้าใจเหมือนกัน และเมื่อชาวบ้านในชุมชนตั้งเป้าหมายร่วมกันแล้วใช้การประชุมแบบเป็นทางการให้ชาวบ้านในชุมชนร่วมลงประชามติรับรองการดำเนินงานร่วมกันระยะเริ่มต้นระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งอยู่ในระดับน้อยมากเพียงแค่การยกมือลงประชามติดำเนินงานพัฒนาสู่ชุมชนท่องเที่ยวและเป็นเพียงผู้รับสารที่รับฟังและสอบถามในประเด็นที่สงสัยเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ

ช่วงดำเนินการ (ปีพ.ศ. 2546 – 2552) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่นมีระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมใน 3 ระดับเหมือนกันคือ (1) ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมแสดงประชาติ โดยชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งใช้การประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้านลงประชามติรับรองในเรื่องต่างๆเหมือนกัน เช่น การเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยว การรับรองกฎ ระเบียบของชุมชน (2) ระดับที่สองการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจและดำเนินการร่วมกันแกนนำหลักกลุ่มกรรมการ และกลุ่มชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งร่วมกันกำหนดนโยบายในรูปแบบของการร่างกฎ ระเบียบของชุมชนท่องเที่ยวเหมือนกัน และ(3) ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่มีการเพิ่มระดับไปสู่วางแผนและดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ โดยชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งใช้การประชุมเฉพาะกิจและการประชุมแบบเป็นทางการเพื่อปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการวางแผนกิจกรรมหรือการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวด้วยชาวบ้านในชุมชนเองเหมือนกัน

ช่วงธำรงรักษา (ปี พ.ศ. 2552 – 2559) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมใน 4 ระดับ เหมือนกันโดยระดับที่ 1 – 3 เป็นระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเหมือนในระยะดำเนินการ คือ (1) ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมแสดงประชาติ (2) ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย และ(3) ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานตามแผนที่นำสู่การธำรงรักษาผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกันและ (4) ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงานชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งมีระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมใน

การประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงานของชุมชนที่ผ่านมาเพื่อค้นหาปัญหา แนวทางแก้ไข และพัฒนาการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวเหมือนกัน แต่ใช้ช่องทางการสื่อสารที่แตกต่างกัน โดยชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองใช้การพูดคุยแบบเผชิญหน้ากับแกนนำหลัก และใช้การสื่อสารกลุ่มตรวจสอบการดำเนินงานต่างๆ ในชุมชน ขณะที่ชาวบ้านชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่นใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กตรวจสอบและสะท้อนปัญหาของชุมชนและใช้การสื่อสารกลุ่มทวนข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในชุมชน

1.2.4 เครื่องมือและความถี่ในการสื่อสาร

ช่วงเริ่มต้น (ปี พ.ศ. 2540 – 2545) แกนนำหลักของทั้งสองชุมชนใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กนำเสนอและถ่ายทอดการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้ และเมื่อชาวบ้านทั้งสองแห่งมีเป้าหมายร่วมกันแล้วจึงใช้การประชุมแบบเป็นทางการให้สมาชิกทั้งหมดในชุมชนร่วมลงประชามติรับรองการดำเนินงานร่วมกัน

ช่วงดำเนินการ (ปี พ.ศ. 2546 – 2552) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งใช้การประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้าน การประชุมเฉพาะกิจเป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจและดำเนินการร่วมกัน และวางแผนพัฒนากิจกรรมต่างๆ ตามวิถีชีวิต ภูมิปัญญาของท้องถิ่นและลงปฏิบัติตามแผน

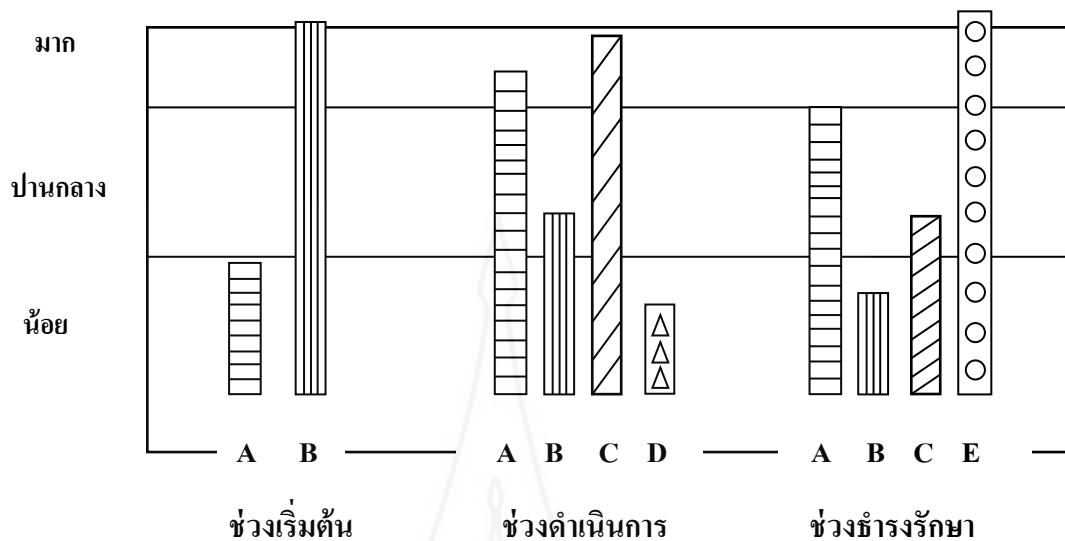
ช่วงธำรงรักษา(ปี พ.ศ. 2552 – 2559) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งยังคงใช้การประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้าน การประชุมเฉพาะกิจเหมือนกับระยะดำเนินการเป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน ในขณะที่ชาวบ้านชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองใช้การพูดคุยแบบเผชิญหน้ากับแกนนำหลักเป็นช่องทางการสื่อสารที่สะท้อนกลับของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในขณะที่ชาวบ้านชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่นใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กตรวจสอบและสะท้อนกลับของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและในระยะรับผลประโยชน์ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งใช้การสื่อสารกลุ่มในการตรวจสอบและทวนข้อมูลข่าวสารต่างๆ ภายในชุมชน

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบช่องทางการสื่อสารของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองพบประเด็นที่น่าสนใจ 2 ประเด็น คือ

- 1) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองนิยมใช้การสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face-to-face communication) ในปรึกษาหารือร่วมกันในชุมชน โดยใช้สื่อบุคคล การประชุมแบบเป็นทางการ การประชุมเฉพาะกิจ การพูดคุยกลุ่มเล็กเป็นช่องทางในสื่อสาร

2) ชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งใช้การประชุมเฉพาะกิจ และการประชุมแบบเป็นทางการเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเหมือนกันแต่ความถี่ในการประชุมเฉพาะกิจของชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองมีมากกว่าชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่น เนื่องจากชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองมีการประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้าน 3 เดือนต่อครั้ง ในขณะที่ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่นประชุมแบบเป็นทางการของหมู่บ้านเดือนละครั้ง ซึ่งมีความถี่มากกว่าผลจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารแบบเป็นทางการทำให้ชาวบ้านทั้งสองชุมชนเกิดระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือตามกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมากขึ้นกว่าการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

เมื่อวิเคราะห์ความถี่ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งตามช่วงดำเนินงาน คือ ช่วงเริ่มต้น มีความถี่ในการพูดคุยกลุ่มเล็กที่ชาวบ้านในชุมชนคุ้นเคยมากกว่าการประชุมแบบเป็นทางการช่วงดำเนินการ มีความถี่ในการสื่อสารแบบเป็นทางการมากขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นปรึกษาหารือร่วมกัน โดยมีความถี่ในการประชุมแบบเป็นทางการมากที่สุด รองลงมาเป็นการประชุมเฉพาะกิจ ส่วนความถี่ในการพูดคุยกลุ่มเล็กเริ่มน้อยลง และช่วงนี้พบว่ามีความถี่ในการพูดคุยแบบเผชิญหน้าระหว่างแกนนำหลักในการแก้ปัญหาส่วนบุคคล ช่วงธำรงรักษา ชุมชนทั้งสองแห่งใช้การประชุมแบบเป็นทางการการประชุมเฉพาะกิจและการประชุมฝ่ายงานด้วยความถี่ใกล้เคียงกัน และยังคงใช้การพูดคุยกลุ่มเล็กในการทวนข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากภายในชุมชน แต่การพูดคุยแบบเผชิญหน้าระหว่างแกนนำหลักหายไปเนื่องจากชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งใช้การปรึกษาหารือแก้ปัญหา ร่วมกันในฝ่ายงานต่างๆ เป็นหลัก ตามภาพที่ 6.5 ดังนี้

- A หมายถึง การประชุมแบบเป็นทางการ
- B หมายถึง การพูดคุยกลุ่มเล็ก
- C หมายถึง การประชุมเฉพาะกิจ
- D หมายถึง การพูดคุยแบบเผชิญหน้า
- E หมายถึง การประชุมฝ่าย/กลุ่มงาน

ภาพที่ 6.5 เครื่องมือและความถี่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ถึงแม้ว่า ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งใช้รูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการ โดยใช้การประชุมของหมู่บ้านการประชุมเฉพาะกิจ เพื่อระดมความคิดเห็นหาข้อตกลงร่วมกันในการวางแผนการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และรูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ โดยใช้การพูดคุยกลุ่มเล็ก เป็นหลัก แต่จากการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารสู่สื่อสมัยใหม่กลุ่มชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่ในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งควรปรับตัว เรียนรู้การใช้สื่อสมัยใหม่ในการติดต่อสื่อสารให้มากขึ้นเพื่อเชื่อมต่อการสื่อสารกับกลุ่มชาวบ้านรุ่นใหม่ต่อไปจะกลายเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาชุมชนต่อไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวบ้านรุ่นใหม่ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งเริ่มใช้สื่อสมัยใหม่ในการติดต่อสื่อสาร เช่น การสื่อสารกลุ่มผ่านไลน์ เฟซบุ๊ก

1.2.5 ความสัมพันธ์ขององค์กรภายนอก

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่นมีการสร้างเครือข่ายภายนอกทั้งจากภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุนการดำเนินงานระยะเริ่มแรกชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านแม่กำปองได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ และได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย การศึกษานอกโรงเรียน และมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ในขณะที่ ชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่นในระยะเริ่มแรกได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนและการอบรมให้ความรู้โดยกรมการพัฒนาชุมชนเข้ามาส่งเสริมอาชีพผ้าทอจนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ทอผ้า หลังจากนั้นกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการจัดระบบการทำงานในรูปแบบขององค์กร และได้รับเงินทุนสนับสนุนในการก่อสร้างอาคารแสดงผ้าทอจากธนาคารเจบีเค ประเทศญี่ปุ่น และการอบรม ดูงาน การจัดโฮมสเตย์ที่ประเทศญี่ปุ่น หลังจากนั้นชุมชนท่องเที่ยวหมู่บ้านนาต้นจั่นได้รับการสนับสนุนจากกรมการท่องเที่ยว และมหาวิทยาลัยนเรศวรในการให้ความรู้ด้านการดำเนินงานท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีการสร้างเครือข่ายภายนอกในการสนับสนุนทั้งด้านเงินทุนและเป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ในการดำเนินงานซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าสู่ความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.2.6 ศักยภาพของของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย

จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่นพบศักยภาพที่สำคัญของชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง คือ

1) แกนนำหลักมีความสามารถทางการสื่อสาร จากการศึกษา พบว่า แกนนำหลักของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีความสามารถทางการสื่อสารที่จะสื่อสารให้เกิดการจุดประกาย ตั้งคำถามให้ชาวบ้านคิด และเห็นภาพ เช่น การนำข้อมูลที่ได้จากชุมชนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จมาถ่ายทอดใช้การสื่อสารที่กตัญญูอย่างจริงใจให้ชาวบ้านในชุมชน และชักชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน และปฏิบัติงานจริง จนทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมจนเข้าสู่กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชน

นอกจากนี้แกนนำหลักของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองชุมชน ยังมีทักษะการสื่อสารในการเขียนเพื่อขอเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ภายนอกได้ และรู้จักเลือกใช้รูปแบบสื่อสารที่ชาวบ้านในชุมชนของตนเองคุ้นเคย เช่น การพูดคุยกลุ่มเล็กถ่ายทอดแนวคิดการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในเชิงปริกษาหาหรือแนวทางการพัฒนาชุมชน และความต้องการของชาวบ้านในชุมชนร่วมกัน ทำให้เกิดการตัดสินใจร่วมกันได้อย่างรวดเร็ว

2) แกนนำหลักมีศักยภาพในการเป็นผู้นำ จากการศึกษาพบว่า แกนนำหลักของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีศักยภาพการเป็นผู้นำที่สามารถวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน และสามารถระดมพลังที่สามารถให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยว

จุดที่น่าสังเกต คือ แกนนำหลักของทั้งสองชุมชนเป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิม ที่รู้จักพื้นที่ ลักษณะเฉพาะของชุมชน และมีเครือข่ายทางสังคมในชุมชนทำให้ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านในชุมชนได้อย่างรวดเร็ว

3) บทบาทของแกนนำหลัก จากการศึกษาพบว่าแกนนำหลักของชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่ง มีบทบาทในการเป็นตัวกลางประสานเชื่อมโยงให้ชาวบ้านในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และใช้เหตุผลของชาวบ้านในชุมชนอื่นๆ ประกอบการตัดสินใจ เช่น การจัดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน แกนนำหลักของทั้งสองชุมชน มีบทบาทหลักเป็นคนกลางเชื่อมโยงให้ชาวบ้านในชุมชนทั้งสองฝ่ายที่เกิดความขัดแย้งได้พูดคุยและหาข้อสรุปด้วยกันเองทั้งสองฝ่าย

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านนาคันจัน พบปัญหาความขัดแย้ง การละเมิดกฎ ระเบียบต่างๆ ของชาวบ้านภายในชุมชน เนื่องจากในช่วงเริ่มต้น และช่วงดำเนินการขาดการจัดการเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะฉะนั้นการดำเนินงานภายในชุมชนแกนนำหลักต้องมีทักษะการสื่อสารที่ปรับให้สอดคล้องกับโครงสร้างใหม่ของชุมชนที่การพึ่งพาในชุมชนมีเรื่องระบบของเศรษฐกิจมาเป็นส่วนขับเคลื่อนชุมชน

4) ทูนาทางชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีทุนทางสังคม คือ วัฒนธรรม ประเพณี และความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาโดยที่ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันดำเนินงานจนสามารถแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชนที่พยายามอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านในชุมชนท่องเที่ยวทั้งสองแห่งไม่ได้เปลี่ยนแปลงชุมชนไปตามความทันสมัย แต่ก็ยังคงสามารถนำเสนอวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี

ของชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ดังนั้นหากชุมชนอื่นต้องการพัฒนาสู่ชุมชนท่องเที่ยว จำเป็นต้องใช้การระดมความคิดของชาวบ้านในชุมชนหาทุนทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

5) ความสัมพันธ์ในชุมชนพบว่า หมู่บ้านแม่กำปองและหมู่บ้านนาต้นจั่น เป็นชุมชนขนาดเล็กชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และเกือบทั้งหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน ภายใต้บริบทของสังคมไทยที่ให้การนับถือผู้ใหญ่จากผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านทั้งสองชุมชนมีวิธีการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งและขอรับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ภายในชุมชนด้วยการการพูดคุยกลุ่มเล็กแบบไม่เป็นทางการในเรื่องสำคัญต่างๆ ก่อนจะนำไปหารือในการประชุมอย่างเป็นทางการต่อไป

6) รูปแบบการบริหารจัดการการสื่อสารภายในชุมชน พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งสองแห่งมีรูปแบบการบริหารจัดการด้านการสื่อสารที่พัฒนาและประยุกต์จากรูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการด้วยวิธีการพูดคุยกลุ่มเล็กซึ่งชาวบ้านในชุมชนคุ้นเคยสู่รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมด้วยวิธีการสื่อสารกลุ่ม (group communication) ที่มีหลายทิศทาง ลักษณะคล้ายกับการจัดการรูปแบบการทำงานขององค์กรที่เน้นกระจายอำนาจการสื่อสารให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ผสมผสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

